

Kemény Zsigmond

ÖZVEGY ÉS LEÁNYA

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs, Semmelweis u. 6/B.

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

Látogasson el webáruházunkba, és böngésszen!

ISBN 978-615-6907-45-5

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

Első rész

1

- I. Rákóczi György 1636-ban - s később is - sokkal szigorúbb rendet tartott, mintsem Borosjenő, Lugos és Soborsin környékén kívül, melyek a török martalócok dúlásainak ki vannak téve, máshelyt harámbasák, szabad pandúrok és közbéke-háborítók tanyázhatnak. De árva Tarnócziné nagyasszonyom az elővigyázatot minden késő bánatnál többre becsülvén, a szentléleki várkastélyt napszálltakor már bezáratja. Sípolhatnak, kürtölhetnek, trombitálhatnak künn, a cseléd meg sem mozdul, s a várnagy jóízűn neveti a balgákat, kik hiszik, hogy a fejedelmen és kálvinista püspökön kívül valaki a szentléleki várkastélyban hálhasson, ha alkony előtt nem érkezett oda.

Bezzeg régen más házirend volt. A vendéget nyílt karokkal, tölt serleggel fogadták, s Tarnócziné a téli hideg éjeken Szentlélekre betekintő uraknak saját kezével készített fűszeres meleg bort.

Ez még akkor történt, midőn Tarnóczi Sebestyén úr botrányos magaviseletével naponként egy-egy éles szeget vert neje koporsójába. Hasztalan rimázkodott Rebekka, hasztalan kérte összekulcsolt kézzel, hogy ne verjen már több szeget! Sebestyén kőszívű maradt, s a szegek

naponként szaporodtak azon a képzelmi koporsón, mely a bú és iszony miatt szüntelenül halálra való Rebekka szeme előtt hevert - valahol a levegőben.

De minthogy olvasóimat a szentléleki várkastély jámbor és kegyes úrnőjének jellemével hamar szeretném megismertetni, el kell mondanom a néhai férj azon botrányos tetteit, melyekkel hitvese életének rövidítésére mintegy szándékosan látszott törekedni.

Sebestyén úr a szent házasságban sem szokott le a világi hivalkodásokról. S ha a fejedelem vagy fejedelemasszony elébe, kik gyakran jártak Fogaras vidékén, a székelyek részéről is tisztelgő küldöttség ment, rendszerint Sebestyén vezénylé azt, s Rebekkát könnyen meglephették azon kedvetlen hírrel, hogy férjének csinos állású öltözete, deli alakja s hódító modora a palotahölgyeket elbájolta.

Ha fegyvergyakorlat és közgyűlés tartatott - mi minden három hónapban legalább egyszer történt -, Rebekka bizonyos volt, hogy férje a tanácskozás s katonai szemlék alatt sem vallott szégyent; de a kocka- és kártyajátékban is kitünteté árn magát, s mindenestre ő üritett legvígabban serleget, ő köszönté föl legcifrább szavakban a lakomázó társaságot.

Ha a vadászat ideje beállott, lehetett bármily ünnep, prédikálhatott bárhogy a tiszteletes, Sebestyén - kivált midőn éjjel friss hó hullott - még hajnalszürkület előtt az erdőbe ment, s késő délig leste a rókát, s üldözé a nyulakat.

Ha a szentléleki várkastély vendég nélkül volt, s Rebekka, hogy férjét mulattassa, a hosszú decemberi estéken még hosszabb egyházi vitatkozásokat olvasott föl: Sebestyén szép csendesen vállára ölté prémes bundáját, elosont az udvarból, a kert hátulsó ajtaján kiserült, és egész elragadtatással hallgatá a szomszéd erdőben sétáló farkasok ordítását. Midőn pedig a rokkapörgetés közben Rebekka valamelyik barátnőjének, vagy ha ilyesmi nem volt kéznél, vén dajkájának, az örökben tartott kis apródnak, a bibarcfalvi egyház papnéjává nevelt belsőleányának és a fonásra beparancsolt jobbágynőknek egész lelkesedéssel fejtegeté azon hiteszmét, hogy aki üdvösségre választatott, bármennyit vétkezzék, erővel is üdvözülhet; de aki kárhozatra választatott, ha szintén olyan volna, mint szent Dávid, Szent Péter és Szent Pál, okvetlenül el fog kárhozni: ilyenkor Sebestyén többé nem tartá szükségesnek a kert felé kullogni, hanem a tornácra lépven előkiáltá lovászát, nyergeltetett, s vagy testvéréhez, a víg Naprádinéhoz ügete, vagy ha az Gyulafehérváron vala, a szentléleki plébánoshoz, kinél unaloműzés végett néha filkózni szokott.

S éppen ez volt a legélesebb szeg, melyet Sebestyén felesége koporsójába vert.

Rebekka telenként legfőllebb csak tavaszig, nyáron csak őszig reméllett még élni. Csodálkozott, hogy haja nem őszül meg idő előtt, hogy szemei nem esnek be, hogy orcái még mindig pirosak, hogy termete nem fogy, hogy köntősei nem bővülnek, hogy keze gömbölyű, hogy télt karjáról nem hull le a hús, hogy lábai bírják, és étvágya nem tünedez. Az évek egymást válták föl, s íme, a sok

fohász tüdőjét még épebbé, a sok panasz hangját még csengőbbé tévé. Szerencsétlensége közt még csak egy szerencsehajra sem tehetett szert, s már éppen negyvenkilencedik születésnapja közelge, midőn meglepetve tapasztalá, miként férje a koporsószegekből és az életből hirtelen kifogyott.

S Rebekka, ki férjét könnyelműnek, világi gondolkodásúnak tartotta volt, mint özvegy egészen más véleményt nyert felőle.

"Az én Istenben boldogult, kedves, drága férjem" - ez lőn szavajárásává, melyet a gyász viselése alatt sűrű könnyek és fuldoklások, a félgyász felöltésétől kezdve pedig égre vetett szemek s mély sóhajok csatoltak azon tárgyhoz, melyről a beszélgetés folyt.

Ő most már mindent Sebestyén emlékéért tett.

Ha régi cselédei közül valamelyiket a háztól elűzte, azért történt, mert még Sebestyén sem állhatá ki; pedig annak ugyancsak elvetemült teremtésnek kell lennie, kire Sebestyén neheztelni tudott.

Ha halálra készülései mellett is, tányérát levelensültséggel és herkentyűvel telerakta, s a töltött káposztából másodszor is vett, egyedül azért tévé, mert Istenben boldogult férje ily étkeket szeretett leginkább.

Ha Rebekka a pápistákat keresztyéneknek sem hitte, s az öreg Pécsit és a szombatosak szektáját megégettetni kívánta, s ezért a fejedelemhez kérvényt is nyújtott be; ha

házában ritkán fogadott vendégeket, és egyetlen leányát, Sárát a táncról - melyet ez Bethlen Istvánné udvarában tanult - eltiltotta; ha a határkijárástól kezdve a barázdafoglalásokig minden szomszédjával örökös villongásban élt, s végtére még saját ügyvédénél is jobban tudta a törvényeket idézni: mindezt egyedül azért cselekvé, mert drága, kedves néhai férjének nézeteit követni, óhajításait teljesíteni, szokásait tiszteletben tartani és terveit létesíteni akarja.

Szóval Sebestyén a kesergő nő emlékében egészen átváltozott, s azon tulajdonokat vette föl, melyekkel az életben nem bírt.

Ő lőn Rebekka ereje, vigasztalása a terhes megpróbáltatásoknál. Mert a szegény árva Tarnócziné, ki saját állítása szerint a legboldogabb feleség volt, mint anya hasonló szerencsével nem dicsekedhetik. Leányában, Sárában, számos fogyatkozás van. A világ ugyan semmi rosszat nem tudott benne fölfedezni, sőt kedves, szerény, igénytelen modorát majdnem úgy bámulta, mint ritka szépségét, de az éles szemű anya igen sok mosolyt talált ajkain, igen sok életörömet szemeiben és igen kevés alázatosságot szívében. Sára szeretett volna táncolni, a vitézi játékokon jelen lenni és Mózes öt könyvéből, Ruth asszonyból s Habakuk prófétából valamivel kevesebbet olvasni. A zsoltárokat gyönyörűen énekelte; de, fájdalom, világi nótákat is danolt. A betegeket gondosan ápolta, de az egészségesekkel örömet nevetett. S bár sötét színű ruhát kellett viselnie, komor csak akkor volt, midőn okot talált rá. Ő engedelmes leány vala, s az is kívánt maradni,

de Haller Pétert ötvenévesnek képzelte, bár anyja fiatal házassulónak monda, s naponként legalább tízszer.

Szóval Tarnócziné, ki ritkán mozdult a szentléleki várkastélyból ki, a szomszéd asszonyok leányait az övéénél mind jobbaknak vélte.

Sára sehogy sem tudá megnyerni anyja kedvét, s ez még akkor is, ha a kapros lepény megégett, vagy az idő fellegbe borult, vagy a malacok bránkát kaptak, s a héja a bóbitás tyúkot elvitte, fejnógatva sóhajtá: - Leányom, leányom! Te naponként egy-egy szeget versz koporsómba, mert semmiben sem hasonlítasz atyádhoz. Mennybeli Jézusom! Miért ütött ő el atyjától? Szent Isten! Mivel érdemeltem, hogy meglátogass? Ó, Sára, Sára, te engemet sírba taszítasz! Kezed ősz fürteimnél fogva vonszol a halál elébe. Én kedves Krisztusom, keresztfán szenvedő Jézusom! Önts giliádi balzsamot szívembe, mert Sára hegyes törrel szurdalja, s igen vérzik. Pedig emlőmön tápláltam őt... Ó, bárcsak egy picit hasonlítana apjához! Sohasem születik több oly tökéletes férj, és oly jámbor keresztyén, mint az én Sebestyénem volt. Isten nyugtassa porait!... Sára! Tudd meg, miért rőfögnek a sertések az ólban! Az a cafra Jutka bizonyosan nem öntötte a válúba az abarlót! Semmire sincs gondjok! Csupa vesződés az özvegyek élete! Sára! Olvasd föl az *Énekek éneké*-ből a második részt, mely így kezdődik: "Én Sáronnak rózsája vagyok és gyöngyvirág. Mint az almafa az erdőnek fái között, olyan az én szerelmesem az ifjak között. Az ő árnyékában felette kívánok ülni, mert az ő gyümölcse gyönyörűséges az én ínyemnek." Ez a szép hölgy, ki így szól, Sára, az igaz reformált hit. S mi köze Mikes

Kelemennek a házukhoz? Mindig Szentlélek körül ólálkodik. Meg ne halljam, hogy csak egyszer is ránéztél. Ó, Sára, Sára! Te szemfödelemet szövöd, s koporsószegekkel van teli mind a két markod. Mit mondana apád, ha látna?... De ő látja és megtagad. Szegény jó Sebestyén!... Na! A sertések ismét rőfögnek! Sára! Te mégsem néztél utánok. Hüh! Nagy keresztet hordozok vállamon, nehéz keresztet! Mellem eltikkadt a keresztvitel miatt. Emeld le rólam, Jézusom!

Így önté szívét ki, ha érzésekkel teli tölt, árva Tarnócziné, s leánya, Sára, tudta ugyan, hogy e korholásoknak nincs szigorú értelmök, de lehetetlen volt néha el nem keserednie, s habár a világ ajkait mosolygóknak, kedélyét derültnek találta is, a figyelmesebb vizsgáló a sötétkék szemekben olykor andalgást és bánatot látott ködleni, a jó barátnő pedig az eltitkolt könnyecseppekből egy visszamaradt harmatkát törölt le.

2

Tarnócziné nagyasszonyom természetéről és szokásairól aligha nem volt értesítve az a lovag, ki a szentléleki plébános laka előtt néhány percre megállott, és miután az öreg lelkész kezét ajkaival tiszteletteljesen illette, megmozdítá selyemostorát, és e jelre hökkent méne ügetve és büszkén vitte a faluból ki, s a hegytérre föl, hol az út a várkastély mellett kezdett ismét egy völgyre lejteni, melynek oldalait tölgy- és bükkerdő szegte be, míg sima, zöld rétvén gazdag fű és illatos virágok közt ezüstsín csermely tévedezett, oly szeszélyesen, oly kószán, mintha mindenütt jelen és távol lenni akart volna.

Midőn a lovag a régi épület címeres kapuja előtt volt, kíváncsi tekintetet vetett az udvarba.

Néhány tilosból behajtott marha, mely a száraz kútválúhoz gyülekezett s a zálogok miatt vitatkozó gazdatiszt adták az utas szeme előtt megnyílt panoráma mozgalmasb részét.

A többi, amit látott, merev, érdektelen, holt kép volt.

A várkastély maga egy bástyázott, zömök, idomtalan mű. Négyszögű ablakai aránylag kicsinyek, magasak és mélyek, mert a század, melyben épültek, inkább arra ügyelt, hogy senki kívülről a lakba be ne tekinthessen, mint arra, hogy a bennlevők messze kiláthassanak. Akkor a ház menhely s nem kéjtanya volt, és a család inkább óhajtott a világ ellen védeni, mint a világgal érintkezni.

A lovag hamar elfordítá arcát Tarnócziné udvarházától.

De az udvaron levők figyelmét már fölgerjeszté.

Mert a kastély leghitszegőbb komondora, Vidra, rögtön oldva érzé magát a válú mellé szorított barmok őrzésétől, s a kapun kirohant, hogy a lovag kíséretében levő agárt üzőbe vehesse. Példája csábítón hatott a többi ebekre, s azok csakhamar élénken mozgó és mindig keskenyülő kört alkottak a lovagtól elszakított s magát majdnem gombolyékba összevont agár körül, melynek tagjai már reszketének a félelem miatt, míg lángos szeméből még mindig ingerültség és düh szikrázott.

A lovag a nagy ugatásra visszatekint, s megfordítván ménét, a zaklatott állat segítségére akar indulni.

- Szegény Zelmira! Hé, hollá! Szólítsátok az ebeket - kiáltá a kapuhoz sietőknek.

Szólítás nem történt ugyan, de rá szükség sem volt, mert Zelmira a fütttyöt és nevét hallván kiegyenesedett, s hátrakondorítá farkát, előrehegyezte fülét, s oly büszke, fenyegető mozdulatokat tőn, hogy a kör, melyet ellenségei vontak, szemlátomást tágult.

- Zelmira! - hangzott ismét, és az agár merész rohammal áttörve az élő sorompót, mely útját állá, a ló lába előtt volt, s csak akkor vőn szabadságot, hogy megint egy kevésbé féljen, egy kevésbé összehúzódjék, és üldözői ellen idegen védelemre számoljon. De azok már többé nem folytatták támadásaikat, hanem a komondor a kapuhíd szélén egy buckára ült, s föltartva nyakát, csak időközönként ugatott a dobogás és por felé; apróbb társai az útarokból mérgesen lökték ugyan föl magokat, anélkül azonban, hogy a levegőnél egyéb után harapjanak; a könnyelmű kopók pedig - melyek a csaholásban legtüzesebbek voltak - hamar visszafordulván, a mellettök elmenő tyúkok után kezdtek kapkodni, vagy a kapuban ácsorgó gyerekekre ugráltak azon kétes hangulattal, mely haragból és hízelgésből volt vegyítve, s mely csak annyit jelentett, hogy a történetek miatt még mindig ideges állapotban vannak.

Míg e jelenet bevégeződött, a várkastély udvarában élénk párbeszéddek folytak.

- Hej komé! Ki lehet ez az úr? - kérdé társától egy góbé, ki tináját jött kiváltani.

- Mintha ismerném, pedig tudom, hogy az apám lelke sem látta.

- Most felénk fordul.

- Vigyen el a mircse, ha sajdítom miféle; ámbár úgy üt valakire, mintha szeme gubójából vágták volna ki!...

- Né te né! - mondá egy másik csoportozatból a konyhaszolgáló. - Ez ismét Mikes Kelemen.

- Az ám! Csakhogy feketére pingálta az orcáját - válaszolá a béres.

- Az imént karmazsin dolmányban volt.

- S most világoskék hacukája van.

- Hogy változhatott át oly hamar?

- Talán a hetedik fiú, és teliholdnál született.

- De mégsem lesz ő - folytatá a leány tenyerét szeme fölébe tartva, hogy jobban nézhessen.

- Nem-e?

- Szálasabb növésű.

- S osztán az egész Mikes falamiának sincs ily dali lova -
közbeszólott a béres.

- Tán tátos is? - kérdé kíváncsian a szolgáló. - Fejér csillag
van homlokán.

Az ispán, midőn a kutyahecc megindult, nevetve tekinté
az utcára, de idővártatva komorodni kezdett arca, hegyesre
pödré bajuszát - mi nála haragra mutat -, s hetykén
közelített a lovaghoz; azonban amint a hely színére ért, s
az idegen a kiszabadult Zelmira kíséretében mellette
ügetett el, alázatosan kapta le süvegét, s mély bókra
görbedt.

A nép e jelenetet is észrevette, és indokát kezdé
hüvelyezni.

- Nagy úr lehet - suttogák.

- Biz Isten, csauz!

- Megszaporodik az adó.

- Vagy beglerbég!

- Háború üt ki.

- Vagy a fejedelem hopmestere!

- Hajtóvadászat lesz.

- Vagy annak a hírneves királynak a követje, ki a hideg tengeren lakik, a német császárral folytat háborút, és az igaz hitet vallja.

- Már úgy kiteszik ám a parókiából a szentléleki plébános szűrét.

- De mégis, hátha a nagyságos tatár kán.

- Nosza, az erdőbe kell rejteni a vászoncelédeket.

- Vagy maga a fejedelem.

- Hüh! Instanciát íratunk Tarnócziné nagyasszonyom ellen. Adja tüstént be a helység színe a mi kegyelmes urunknak, mégpedig térden állva.

- Mit mondotok? - kérde az ispán, ki a végszavakból valamit sejtett.

- Hát csak azt, jó uram, hogy sok is lesz két dénár egy ökörért.

- Ha holnap reggelre a pénzt be nem hozzátok, többbe ki nem adom a zálogot.

- Úgy is áldja meg az Isten, jó uramat!

Az ispán haragosan pödrötte bajuszát, de a vitát tovább nem akará fűzni a vegyes néppel, melynek egy része szabad székeléből állott.

- Cudar zsványok! - dörögve hátat fordítva - ... De ki lehet a büszke fiatalúr, mérges fekete szemével. Oly parancsolón nézett reám, mintha szolgája volnék, s mintha minden zsebében egy uradalmat hordana. Hallom, hogy a fejedelem a mi vidékünkön vadászik. Ennek az ő kíséretéhez kell tartozni. Lett volna csak Mikes Kelemen, majd értésére adtam volna, hogy az asszonyság távollétében nem illik egész nap az udvar és a kert körül csavarogni, csupán azért, hogy Sára kisasszony kötényt vagy kalapját láthassuk. Mit mondana Tarnócziné nagyasszonyom, ha meghallaná?... Be szeretném tudni, kicsoda, micsoda volt az a büszke úr? Alig billenté fejét, pedig egész becsülettel köszöntem. Kövesse meg magát, ha legalább nem királybíró vagy főispán!...

A lovag, ki a szentléleki várnagy kíváncsiságát és neheztelését észre sem vevé, amint a völgybe lejtett, áthatottá, majdnem búskomollyá lőn. Talán emlékekkel akart találkozni, s nem lelt rájuk. Talán a magány, a nesztelen út, a mély erdőcsend s a sűrű köd, mely az ormokról leszállni kezdett, puha, nedves palástját a nap tüztől szikrázó dombokra ejté, és ólmosfehér foszlányokban hullott alá a smaragdzöld rétekig, talán a fényből és színből vetkező reggel, mely esős delet ígért, vagy tán egy kesergő pásztorsíp, mely a szótlanná vált madarak helyett bátorkodott a rideg csendet megtörni, tán egy ismeretlen ok, tán egy titkos benyomás, tán valami álom, tán valami remény, valami sejtés tölték be kedélyét, és boríták el.

Zelmira is kezdé röstelni, hogy a szél nem kap föl katángot vagy száraz ágat, melyet ő üzőbe vehetne.

Csak a ló, Armidor, tartá még meg eleven, friss hangulatát. Vidám volt, mintha a hegyek közé zárt kövecses és vadvizes út helyett Sirhán végtelen rónájának meleg fövenyét tapodnák lábai; büszke volt, mintha a legdelibb emírt hordaná hátán, ki hatalmas törzsököknek, zsákmánnyal rakott sátraknak és szerelemben olvadó rabnőeknek parancsol.

- Mint megváltozott minden! - sóhajtá a lovag. - Régi ismerősömet, a somfát, nem találom. Tán ez az üszkös törzsök az. A villám égethette el... mert igen magasan állott. S ím, az öreg fenyőerdőt csalit és fiatal sudarak pótolják! Tán a szélvész egyszerre verte le vén barátaimat, hisz mit keresett volna közöttök a fejsze? Sehol nem látok fűrészmalmost. S hol van bátyám juhnyája? Gazdagabb legelőre ment-e, vagy gyapja és húsa a kéményen repült ki? Mert bátyám mindig szerette a víg életet, s az sok pénzbe kerül... De lehetséges-e? A falu is eltűnt. Csak egy templomromot látok. Hová tették át? Vagy én tévesztettem volna utat?... Mint megváltozott minden! S az út itt kétfelé szakad. Most már merre térjek?

E gondolat foglalkoztatta Armidort is, s miután ura határozatlan volt, őt illeté a választás. Egész biztossággal tehát jobbra fordult.

Irtások között haladtak.

Zelmira unalmában egy kövér, tisztos hollót akart megijeszteni, de az lomhán repült a legközelebbi sarjüpetrencére, s orrát szárnya alá dugta. Százados

tapasztalás tanítá, hogy a puzduri megtámadásra hideg közönnyel kell válaszolni.

- Nem itt hallgattam-e a nyári holdas éjeken a hím szarvasok orgonáját? Mily szép zene volt ez ama sűrű erdőkből, hol az idén - mint veszem észre - köles és haricska termett. Úgy látszik, faluhoz közelítünk. Előőrsül kiállítva a csárdás kunyhója. A többi bizonyosan alantabb fekszik, mert a ködnek már füstszaga van.

A szentléleki várkastélytól majdnem másfél óráig tartott, midőn Armidort és Zelmiráat megint ugató kuvaszok vették körül.

Csinos falu tárult utasunk elébe, deszkafedelű, üveges ablakú házakkal.

Két szerény terjedelmű, de kellemes alakú földesúri lak volt a háttérben kivehető, a köd miatt még mindig homályos körvonalakkal. A bádogtornyú templomtól egyik jobbra, másik balra feküdt.

- Hej, atyafi! Melyik ezek közül a Mikes Mihály uram háza? - kérde lovagunk, kezével a szembetett kastélyokra mutatva.

A megszólított elébb levevé fővegét, s aztán "Áldassék az úr Jézus Krisztus", mondá, mire a kérdő, hogy hibáját helyrehozza, mély hangú "Mindörökké amen"-nel felelt.

Ezen üdvözlés után a székely főlebb húzta vállára panyóka condráját, s dőréen vigyorgó arccal szólt: - A Naprádiné asszony házát tudakolja-e kegyelmed? Az emitt fekszik.

A góbé örvendve, hogy görbe módon világosíthatá föl az idegent, Naprádiné háza felé tartá botját. A nyert útmutatás ily formában is kétségkívül kielégítő lett volna, ha lovagunk tudná: vajon nem tévedt-e más faluba?

- Én Mikes Mihály uram házát kértem - szólt tehát nyersebben -, és nem a Naprádiné asszonyét.

- Hüm - válaszolá a székely újra billentve condráján -, nálunk a harmadik udvarház a Senki Pálé, ami pedig azon kívül fennmarad, a Mikes Mihály uramé.

E bamba elméncség mosolyt vont a lovag ajkára, és sarkantyújával lova oldalát érintve vágatott el a templom mellett, s ott balra fordult egy mellékutcába, mely egyenesen a kért kastélyához vezetett.

3

Mikes Mihály - kihez mi is látogatást fogunk tenni - az örökké ifjú egyének közé tartozott. Kedélye egy szeleburdi huszonnégy évesé volt; külsője régibb keltűnek látszott ugyan, de bizonyos frissességgel bírt, mely majdnem a fiataalkor színét, ruganyosságát, sőt érdét is hordá magán.

Ő az élet gyorsan evező hajójában csak a parton elvonuló tárgyakról vette néha észre, hogy halad. Nem nézett a

hullámokra, melyek emelték, nem az árra, mely ragadá, nem a messzeségre, melyet hátrahagyott, nem a kikötőre, melyhez közelít. Hogy változott az égalj, míg ő utazik és hidegült; hogy a földön tavaszi virágok helyett most ősziakat lát; hogy a víz fölött és a köd közül nem az érkező, hanem a távozó vándormadarak szárnyzuhogását hallja; hogy maholnap a vitorlákat nem kiterjeszteni, de összevonni és lerakni készülnek a matrózok: mindezt Mikes Mihály vagy általában nem is gyanítja, vagy csak igen homályosan. Az anyák, kiknek ő fölcseperedésökkor udvarolt, szorgalmasan meghívták leányaik lakodalmára, s Mihály, midőn a menyasszonnyal táncolt, azon hízelgő szavakat sugdosá s azon hévvel, melyeket hasonló alkalommal a mama hallott volt tőle. Az ifjak, kik a világba léptek, akkor tudták először, hogy a gyermekkor minden máza rólok lehullott, midőn ő sértve érzé magát, ha bátyjoknak szólítják; a vének pedig nem köszvényeikről, s nem hogy a legkisebb légváltozásra csúztot kapnak, hanem Mihály visszavonulásából gyaníthatták legbiztosabban, hogy a halálra meg vannak érve.

Őt, ifjúságát illető csalálmokra külsője is csábítja. Középtermetéhez még elég keccsel simult a legfeszesebb ruha is. Homloka magasabbá lőn ugyan, de e változás oly lassan történt, hogy maga sem gyanítja, s kopaszságnak rágalom nélkül alig volna nevezhető. Szakállát levágta, nem a szürkülésért, de divatból és sötétgesztenye fürtai közt nehezebben találhatni szerencsehajra, mint egy virágos réten négylevelű fűre. Alsó szemhéjainak korén kívül sehol sincs redő, s így az idősségnek csak annyi jelét hordja orcáján, amennyi a férfikor kezdetével már

mutatkozik; míg a vonalak vitor, élénk játéka, s az arckifejezés tüze a hegyesre pödrött bajusszal együtt könnyen elhitethetné velünk, hogy nemcsak fiatal vágyakat, hanem fiatal vérmérséket és izmokat találunk nála.

Azonban Mihály jellemének egy különös ellentmondása hamar vezeti a figyelmezt a ködbe takart és a feledékenységnek átengedett napokig, melyek bölcsőjét, apródi ruháját, első szerelmes levelét s újdonság lovagsarkantyúját látták. Mert Mihály úr ifjúkorára nem büszkébb, mint tapasztalataira és viselt dolgaira. Megemlíti kalandjait s a közjóért tett áldozatait, és az ily elbeszélések folyamából szép rendben merülnek elő a felvilágosító kronológiai adatok. Báthori Gábor palotájának örömeit dicséri, Bethlen Gábor udvarának hideg fényét kritizálja, s megvetéssel említi Rákóczi György puritán és fősvény háztartását. S adomáiból, melyeket majd víg kedéllyel, majd pedig elégtelen hangulattal mesél, látszik, hogy az utolsó Báthori körében már nemcsak mint apród, hanem mint lovag is szerepelt, s hogy Brandenburgi Katalin rövid kormányzósága alatt a legérdekesebb kalandoknak inkább szemlélője, mint szövője volt. Ízlése válogatóbbá lőn, mint mondá, míg a szép palotahölgyeké elkorcsult. Innen magyarázható, hogy Csáki és Zólyomi zárolták le az elfoglalt szíveket.

Mikes kész volt bor és társalgás közt e régi történetekre vezetni a beszédet, anélkül hogy élményei miatt kevesebb könnyelműségre higgye magát jogosítva. Vagy az éveket oly rövidnek képzelé, mint az ótestamentumiakat,

melyekből egypár száz az ember vállán még könnyű terű volt; vagy általában az időmértéket nem is használta az események távolságának kijelölésére. Szerinte többnyire a fontosabb dolgok csak a minap történtek, s ha valamelyik minap tízévesnek ütött ki, azért annak még legkisebb részletei is oly friss vonalakban állottak szeme előtt, hogy az éveket, melyek a most és a múlt közé szúrták be magokat, inkább a bűvölet művének, mint valóságnak hitte.

Minden ismerős, ha megmosolygá is, irigylé e szerencsés nedvkatot, e boldog önámítást, s nem ok nélkül, mert azonkívül, hogy tulajdonosának sok örömet szerzett, igazán nevetségessé még szélsőségeiben sem válhatott, minthogy virágzó egészség, el nem kopott külső és derült kedély istápolták.

Mihály kettőseivel vette a tornáclépcsőket, midőn az általunk kísért lovagot a tornác előtt nyergéből lepattanni látta.

Egymás karjaiba rohantak, de az első gyors ölelés után mindkettő kevésbé hátrább vonult és szembenézett, mintha meg akart volna győződni, hogy nem tévesztette el az egyént, kit a viszontlátás örömeivel halmoz.

- Egészen a régi vagy, kedves nagybátyám! - kiáltá a lovag, Mihály urat hévvel szorítva kebeléhez.

- Mily deli ifjú lett belőled, öcsém, Mikes János, s mint megváltozott képed, termeted s még hangod is!

Teremtuccse! Rád sem ismertem volna, ha nem tudom, hogy jössz. Pedig nem rég ideje láttuk egymást.

- Csak tizenkét éve, kedves bátyám - szólt mosolyogva az unokaöcs.

- S te a rövid távollét alatt királyilag élted napjaidat. A krakkói udvarban legszebb apród, Lupuj vajda seregében legkitűnőbb testőr voltál. Szerelem és vitézség az élet fűszere. Nálunk bezzeg fölfordult a világ. A fejedelemné egy szent, a fejedelem a legtöbb pört folytató ügyvéd, az udvarmester Rózsamál arany nedvéből ezüstpénzt csinál, Petneházi Istvánné a palotahölgyeknek bibliát olvas, Szécsi Mária kiköltözött az országból, s a tatárok sehogy sem akarnak berontani. Nincs semmi dolga szívünknek, karunknak... Milliom! Mily felséges lovad van!

Mihály a szakértők ügyességével vizsgálta Armidort. - Gyönyörű hóka! Fogadni mernék, hogy a budai basa istállójában sincs párja. Rákóczi szarvasmarhákat hizlal. Egészen más volt még Bethlen Gábor is. Ejnye! De csinos állat ez a te fekete agarad. A fejedelem a hajtóvadászatot szereti. Sok vadbőrt akar gyűjteni. A büszke sólyom és a délceg agár helyett csaholó kopóké a világ. Megváltoztak erkölcsaink!

Mihály e beszélgetés közt házába vezeté unokaöccsét. Megmutatta törökszőnyeges szobáit, hol a törpe díványok Keletet, az egyenes hátú zsöllyeszékek Nyugatot képviselték. Kinyitá fegyveres almáriumait, melyekben a damaszki cső és görbe szablya mellett körré gömbölyített toledói kardacélok s néhány nehéz, német páncél hevert.

Előszedte az ősi és most vásárlott serlegeket, megfejté az öbleikre kivert óbizánci s újágostai képcsoportokat. Elbeszélé az ebédlőterem falain függő címeres szarvasfők, a hálósoba nyoszolyája elébe fektetett öreg medvebőr, a fogasokon lógó hiúz- és vidratáskák történetét, s azon vadászkalandot, melyre két kitömött siketfajd emlékezteté. Fölnyitotta a kincsesszekrényét, s rendre kivevé a pecsétgyűrűket, aztán a kétszínre játszó mell- és karköveket, melyekről a szép pogány istennők vagy a szörnyeteg római császárok alakjai szemkápráztatva csillogtak föl; aztán a drága, margarétás, tiszta vizű gyémántos és tüzes rubinú csatokat, forgókat, boglárokat, s végre a mindennél becsesebb talizmános gyűrűkre került a sor. Egyiken a türkiz a kígyómarást gyógyította meg, a másiknak fekete jáspisa a forrólázat üzte el, a harmadik ametisztjére titkos jegyek voltak vésve, melyeknek elolvasásával szellemeket lehetne idézni, csakhogy, fájdalom, elolvasni még az öreg Biszterfeld sem tudja, s a szíriai tudós doktorokon kívül más sohasem fogja. S azért jobb is volna a temesi basának vagy talán magának a muftinak drága pénzen eladni, de Mikes Mihály nem olyan, mint Rákóczi György, ki a viaszból is ezreket szerez.

- Én nem tudok - szólt bezárva a szekrényt - e jáspisdarabtól megválni. Hátha egyszer rejtélyes arca kiderül, s elárulja rég őrzött titkát. De, kedves öcsém, ha akarod, menjünk már az istállóba. Derék paripáim vannak, fiatalok, jóvérűek, s köztök kétségkívül látsz olyat is, melyet még nem ismersz.

- Reményilem - válaszolá János mosolyogva. - Hisz házadat és faludat is csak ma láttam.

Mihály úr előbb csodálkozóan tekintett unokaöccsére, s aztán nála szokatlan kronológiai számításokba mélyedve fölsóhajtott: - Bizony, öcsém, mikor nálam laktál, egész nagy dűlőkkel több földem volt... No de, sebj! Már visszavontam az udvartól magamat, a gazdaságnak fogok élni, legalább az új fejedelemválasztásig.

- S mi történt a régi faluval?

- Felét ifjabb Apor István vitte magával a túlsó oldalra; felét én hoztam ide. A záloglevélben ő kikötötte az elköltöztetést. Én pedig udvarházam leégésekor szedtem fel a sátorfát. Mostani lakásom megmaradt külső birtokaimhoz inkább kézügyben esik.

- De a falu másik szélén még egy kastélyt látok.

- Nem csalódom, öcsém! Az a Naprádinéé. Néhai férje az én új helységem felét cserejoggal szerzé meg. Tőle kaptam legszebb serlegeimet, puskáimat, két színre játszó köveimet és a fekete talizmánt. Ingyen juték e sok drágasághoz, s még ráadásul egy gyönyörű szomszédnőre is szert tettem. Kár, hogy most a szentléleki várkastélyban mulat, s nem ismertethetlek meg vele. Csókolni való kép! De, mint hallom, Lupuj vajda unokahúga sem csúf. Vígy magaddal háztűznézni. Ha csak félolyan gazdag, mint a hír kürtöli, és legalább olyan szép: akkor te boldog halandó vagy.

- Mária kincsei - szólt Mikes János - elvesztik értéküket szépsége mellett. Szeme a korona gyémántjait fényével túlragyogja, ajkai rubintok, fürtje csillogó arany; ámde szíve vas. Arca igéző, szenvedélyei vadak. S tán megkülönböztet, tán nem idegenkedik tőlem, s nagybátyja óhajtásának engedve talán férjül is elfogadna, de hogy boldog halandóvá tehetne-e, erről addig kétkednem kell, míg szemeiben nem látok egy könnyet, melyet nem a harag sírt, ajkain egy mosolyt, melyen nem gúny vagy gőg villámlott át, és fürtjei közt a keleti gyöngyök helyett nem egy gyöngyvirágot, melyet a csendes ligetekben andalogva maga szakított le.

- Ej, öcsém - jegyzé meg Mihály -, virágot minden parasztnő biggyeszthet kontyára, de arám fürtein nem volna ínyem ellen a gyémántfüzér.

- Nekem sem, kedves bátyám! Csakhogy a gyémántot hozza magával büszke örökségül; a virágot pedig a gyöngéd és egyszerű iránti hajlamból szerényen keresse föl.

E párbeszéd alatt a lóakolig érkeztek, s Mihály egész készséggel kezdett volna ménei és paripái dicséretéhez; de szeme Armidoron akadt meg, a bűbajos állaton, mely belépő gazdáját oly szelíd, értelmes és lelkesült tekintettel fogadá, mintha köszönni akarná, hogy hamar meglátogatta. A deli, finom alakú arab Mihály bátya lovai közt úgy nézett ki, mint egy álnév alatt utazó herceg úrfi, midőn köpcös, izmos, durva napszámosok közé vegyülvén, titkolt rangját még inkább észrevéteti a többiek otrombasága, mint saját nemes modora által. Mihály

kedvetlenül pillantott Armidorról Csillagra, Fecskére s még a derék Handza-bégre is, s megszottyant hangon mondá: - Az én lovaimmal, öcsém, át lehetne törni a janicsárok hadélén; de a tiéddel a szultán tábori sátrából legszebb hölgyét ragadhatnád el.

- Nem csodálnám - szólt mosolyogva János -, ha Armidor hasonló csínybe már elegyült volna is, mert Lupuj vajda országában még nem ment ki a divatból a nőrablás.

- Ez tetszik nekem, öcsém! Maradjon a lovag lovagnak, szeressen és kockáztasson... De miért készetik annyit az a Kelemen? Bizonyosan megint Tarnóczi Sárára ólálkodik. Csak volna több erélye. De ácsorog, ámolyg, sóhajtoz, s kerülgeti a várkastélyt, mint félénk macska a tejes fazekat. Tudom, hogy mi ketten az ő helyében másképp viselnők magunkat.

Mihály karon fogta unokaöccsét, s a tornácra vezette vissza, hol egy lócára ültek, s csakhamar hosszú pipából eregették a janinai finom, kék füstjét. Az ég már derengeni, a nap sugárzani kezdett, a ködök a hegyéleket söprötték, s a legmagasabb fenyőágak közt szakadoztak foszlányokká. Az ebédlőterem falórája rettentő csörömpölés közt hiba nélkül ütötte a tizenkettőt.

- Mégsem jön Kelemen - szólt türelmetlenül Mihály -, bizonyosan Sára cipőjének nyomát látta valahol a fövényben, s azt bámulja. A te öcséd maholnap oly szórakozottá lesz, hogy nem fogja bal kezét a jobbtól megkülönböztetni.

- Attól nem tartok, bátyám, mert Kelemen inkább heves, mint mély érzésűnek látszik, legalább gyermekkorából ítélve. Egyébiránt, ha annyira szereti, miért nem veszi Sárát nőül? Amint hallám, atyám óhajtja e házasságot; Tarnóczi Sebestyén pedig halálos ágyában áldást mondott szövetségökre, s csak a gyász miatt halasztatott a menyegző pár hónappal későbbre. Ezt anyám még akkor írta nekem.

- Igaz, de Tarnócziné most ellenkezőt állít.

- Hogyan?

- Hát, azt mondja, miként férje összefogott kézzel kérte, hogy Kelement ne engedje leánya szívéhez közel jutni, s házasságukba semmi ürügy alatt meg ne egyezzenek.

- Ez már cudarság! Hát nem elég jó család a miénk? Nem leghűbb barátja volt-e házunknak Tarnóczi Sebestyén? S mi hiba van Kelemenben? Miért ne volna méltó akárki kezére? S nem hallottam-e százszor, hogy Sebestyén úr saját gyermekeként szerette őt?

- Szent igaz, öcsém, János, de most az Istentől elrugaszkodott nő rákente Sebestyén barátunkra, hogy pápistagyűlölő volt, s hogy a valláskülönbség miatt tiltotta meg a házasságot. Pedig ez sült hazugság.

- Már én Kelemen helyében csak azért is elrablanám Sárát
- szólt hévvel János.

- Atyád is ezt tanácsolta neki - kiáltott sugárzó arccal a nagybátya. - Én pedig... no, keveset mondok, ha tízszer nem nógattam rá. De ő még mindig határozatlan. Beszélj, kérlek, szívére. Mondd, hogy te az ő helyében elrablanád Sárát, még ma az Armidoron elrablanád.

Jánost meghatotta a társalgás e véletlen fordulata.

- Ugye elrablanád? - sürgeté Mihály.

- El - mondá merengőn János. - El, ha érezném, hogy mélyen és változatlanul szeretem.

- Kelemen szereti.

- El, ha bizonyos volnék, hogy ő mélyen és változatlanul szeret.

- Kelemen bizonyos.

- El, ha tudnám, hogy anyja nem átkozná meg.

- Már erről, öcsém, nem kezeskedem.

- De az anyai átok fog - szólt János megindulással.

- Attól, akitől, öcsém! Hisz Sárát éhomra, estére folyvást átkozza Tarnócziné.

- A sokszor használt átok nem az többé - mondá János tompán, alig érthetőn.

- Amen! - hangzott Mihály ajkairól.

János összerezzen. Sejté, hogy a puszta véleménycserénél több forgott fönn társalgásukban. Gyanítja, hogy szavai által le van kötve, s bár bátorsága még eddig sohasem hagyta el, most szíve lázasan vert, tűz és fagy küzdött vérereiben, hevítve s dermesztve tagjait.

- A célnál vagyunk - szólt Mihály örömtől szikrázó arccal.
- Te jó testvérnek mutattad magad. Te bátorítani és segíteni fogod őt.

Ekkor vágatott Kelemen az udvarba.

4

Alig lehet hasonlóbb s egymástól különbözőbb testvért képzelnünk, mint Jánost és Kelement.

Néha a kettőt összevétni is könnyű; máskor meg nehéz elhinni, hogy ily botlást valaki elkövethet.

Véleményünk formálására sok függ a ruházattól kezdve a világításig.

Rostélyozott arccal s páncélban a gyakorlott szemet is tévedésbe hoznák, mert termetök-, testhordásuk- és mozgulataikban a finom elütéseket csak úgy vehetni észre, ha más jellemzőbb különbség figyelmünket már útbaigazítja.

Lóhátról, bizonyos távolból és szürkületes időben, egyenlő körvonalakkal tűnnek az utas elébe, s fedetlen arcuk is a hasonló alakulás miatt növeli e csalódást.

Minthogy történetünk kezdetén Jánost senki sem ismerte, ily összetévesztések nem voltak szőnyegen, s én csak azért említem, hogy hamarabb térhessek a két testvér közti különbségek rajzolására.

János valamivel karcsúbb és magasabb a nálánál egy évvel ifjabb Kelemennél. Mindkettőnek tökéletes termete kívül esik a Zoilok gáncsán, de mégis egyenlő hajlékonyság mellett a Jánosé erősebb, leventeibb. Az izmok alkotásában neki inkább kedvezett a Kelemen iránt sem fősvény természet. Vékony nyakuk egyikőket sem látszik rendkívüli erélyre hívni, de megkülönböztetett külsőjüket emeli. Azonban János új kellemet kölcsönöz egész alakjára a magas nyaknak oldalra hajlításával, mely a dévaj és kedélyes társalgás közt egyaránt emeli szavainak, mozdulatainak s testhordásának varázsát; míg Kelemen anélkül, hogy mély gondolkozó volna, megszoká nyakát egy kevéssé előgörbíteni - oly hiba, mely csak az ismert szellemi tehetségeknél vonz, s azoknál is csak úgy, ha szép metszésű szemhéjaik közül erős, éles, összpontosított fény tör ki.

A két testvér arca teljes mértékben rokonszenves. Látszik, hogy nemes indulatok s csalfaságot nem ismerő szív tükrei. Ha mosolygottak, senki sem keresett az ajkszögleteken gúnyt vagy ámitást. Haragjokat, örömeiket, megilletődéseiket, lelkesedésöket, közönyöket, minden csak annak hitte, minek mutatkoznak.

A figyelmezőbb vizsgáló sem gyanít nálok szenvedélyt, mely lappang, bosszút, mely titkon forr, becsvágyat, mely a dicsőséghez vagy hatalomhoz töretlen utakat keres, mely a végeredményért hallgat, nélkülöz, megtagadja és lealázza magát: szóval semmit, mi alattomoságot vegyít természeti hajlamainkhoz, hogy azokat szétbontsa és új elemekkel olvassza egybe, semmit, mi nyers indulatainkat azért fedi be, hogy kifejtse és fokozza. Arckifejezésökkel sehogy sem lehetett volna álnokságot, színlelést vagy ármányt egyeztetni. Aki rájuk nézett, akaratlanul is gondolá: mily nyílt, őszinte és becsületes képe van a két Mikesnek, s be könnyű lelkök fenekéig látni! S valóban a nyílt arc oly tükre a léleknek, mint a tiszta vízszín a medernek, melyben mozog, halkán vagy a belső megtörődések miatt hullámokat vetve. De olvasóim jól tudják, hogy van patak, mely mélységét tisztasága miatt nem gyaníttatja, s van, melynek nincs mélysége, csak tisztasága. Mikes János nyílt képe az elsőt, Mikes Kelemené a másodikat juttatja eszünkbe. S e különbség nagy változást szült arcvonalaikon, melyek az élet küzdelmei közt alig ütöttek egymáshoz, a teljes nyugalomban már közös jelleget nyertek, a halottágyon pedig meglepetésig hasonlókká hidegülhettek. A két testvér inkább kellemes, mint szabályosan szép arcú. Emelkedett homlokuk, töveikben egy kevésbé vastag s nyílásainál egy kevésbé tág orruk és a közönségesnél valamivel szélesebb álluk férfiúi erőre, szilárdságra mutatnak; míg finom arcbőrük, előnyomulás nélküli pofacsontjuk, szabályos metszetű, eleven színű, szelíd kinyomatú ajkaik, a gonddal ápolt karcsú bajusszal és keskeny, hajló, gyöngéd kezök, az elegáns, a nagyúri, a kellemes leventét állítják elénk, ki több időt tölt

dísztermekben, mint tábori sátrakban, s az élet által útba dobott akadályokat inkább szeretné megkerülni, mint áttörni. E benyomást Kelemen nagy, de merengő sötétsárga szemei még határozottabban növelik; míg ellenben János éjfékete és tüzes szemei, az indulatok élénkebb mozzanatai alatt, egészen eloltják.

A két testvér hosszúdad arcának hasonlatosságát csökkenti az arc- és hajszínezet is. Kelemen arcbőre ómagyar, azaz, se nem szőke, se nem barna; haja pedig, mely válláig omlik, sötétgesztenye. János ébenfekete fürtjei természetes gyűrűzetekben törnek ki fövege alól, s barna arcszíne, melyet anyjától, Kornis Ágnestől nyert, a Mikes család ősi szelíd arcvonalait, már magokban valamivel érélyesebbé, sőt érdekesebbé is tesz.

János tizenkét hosszú év óta, csak elbeszélésünk kezdete előtti napon találkozott Kelemennel, az apai háznál, hová Lupuj vajdának - ki a család régi barátja - engedelmével jött, még mint testőr hadnagy, de azon gondolattal, hogy Erdélyben fog letelepedni, s ezentúl tehetségeit hazája szolgálatjára szenteli. E titkát még senkivel sem közlé. S általában a rég óhajtott és soká haladt viszontlátás örömei közt, idejük sem vala terveik- és reményeikről szólni. De Mihály bátya terített asztala, hol csak hárman ültek párolgó ételek és tölt serleg mellett, elég alkalmat adott keblök föltárására.

János élményeit beszélte el; Kelemen csak szerelméről szólhatott.

Mihály tölté a bort, hol Kelemen poharába, ki bámulva hallgatá bátyjának számos küzdelmét a csatákban s a viszonyokkal, hol a János poharába, ki benső részvétellel függött öccsének panaszain, haragján és Sárára halmozott magasztalásain.

- Ha csak egyszer láttad volna - sóhajtá Kelemen -, rágalmazónak mondanád, ki jobbnak nem hiszi őt, mint amily szép, és szemtelennek, ki más nő szépségét az övéhez hasonlítani.

- Úgy van - közbeszólt Mihály -, saját kedveseinken kívül sincs Sáránál búbajosabb gyerek. De ti nem akartok inni.

Kelemen fenékig üríté serlegét.

- Sárát rendkívül igézővé az teszi - folytatá Mihály -, hogy semmiben sem üt anyjához. Jellemét egészen atyjától nyerte, mi nagyobb szerencse, mintha anyja vérmérséke mellé Dáriusz kincsét kapta volna születési ajándékkul.

- S míveltsége? - tudakolta János.

- Bethlen Istvánné udvarában serdült fel - válaszolá Mihály spártai rövidséggel.

- De azért szelíd, visszatartózkodó és szerény - jegyezte meg Kelemen, ki Mihály eszményképeinek nem volt föltétlen bámulója.

- Öcsém! Bethlen Istvánnéban minden összpontosul, mi a nemes és mívelt úrnő tulajdonaihoz tartozik. S maga a

spanyol király aggodalom nélkül tehetné első palotahölgyévé, annyira ismeri az illedelmet.

- Nem kétlem - mondá Kelemen -, de akkor aztán mi nem ismernénk többé rá; mert egy spanyol palotahölgy feszes, hideg modora őt kellemeinek nagy részétől megfosztaná.

- Én is - közbeszólt János -, inkább képzelhetném Szécsi Máriát az avaloni tündérvárban, hol a szerelem és ígézet királynéja lakik, mint a komor Escorial falai közt.

- S te ismered őt? - kérdé ragyogó arccal Mihály.

- Midőn egyszer Lupuj vajda a szucsávi havasokon bölényekre vadászott, kíséretéből néhányan Mármarosba tévedtünk, hol Bethlen Istvánné atyjának, Szécsi Györgynek valamelyik végvárában mulatott... A szép nő iránti kíváncsiság győzött kötelességérzetemen. Míg társaim az út felől kérdezősködtek, észrevétlen elszakadtam tőlök, és a leáldozó nap tajtékzó ménen már Szécsi vára előtt talált. A névtelen lovag sábjának jelhangjára a barátságos várnagy leeresztetvé a hidat, s a vár tündére, a hódító Mária, akkora kitüntetéssel fogadott, mintha régi ismerőseiből a legjobbal találkozna. Lupuj vajda háromnapi távollétemet észre sem vette. A bölény és medve nyomain minden figyelmét lebilincselék. Nem tudakolt utánam, s hibám, melyet szégyelltem volna tagadni vagy palástolni, soha még szóba sem jött.

- Nos! Nem voltál elragadtatva Bethlen Istvánné által?

- Nem - válaszolá János, méla mosollyal tekintvén nagybátyjára.

- Hogyan? Lehetséges-e?

- Miért ne? Én a büszke rózsza lába előtt látom leghamarább meg a kis ibolyát, és a követelő búbáj a szendesség dícséretére tanít.

- Haha! - röhöge Mihály bátya. - Tehát a szobaleánnyal mulatunk, ha a háziasszony begyes! Mondhatom, nem rossz nézet. Báthori Gábor uralkodásának első éveiben nálunk, apródoknál is divatban volt. Több érdekes történeteket beszélhetnék a kis ibolyákról, melyeket úgy szakasztottunk le a rózsza töve mellől, hogy vakmerőségünkért a virágkirályné tüskéinek nyomát sokáig hordottuk kezünkben... De miért tekintesz oly komolyan rám? Üssük össze a poharakat. Tréfáimat csak nem magyarázod balra... Üssük össze!

János fölemelte serlegét, s igyekezett derült arcot váltani, de kedélye még azon kedvetlen benyomás alatt volt, melyet bátyjának ledér élcei idéztek elő.

- Sára - szólt Kelemen - kétszer kísérte Bethlen Istvánnét Mármarosba, s az atyja halála előtti őszt egészen ott tölté. Jól emlékszem, hogy éppen András napján érkezett Szentlélekre vissza. Sebestyén bátyám már akkor rosszul érezte magát, s harmadnap reggel a terítőn láttam. Szent ég! Mennyi reményem szállt vele sírba!

- S te egész szívedből szereted Tarnóczi Sárát? - kérde fölindulással János.

- Ha csak egyszer találkoztál volna vele - sóhajt Kelemen -, megesküdnél, hogy inkább fognék megválni az élettől, mint bírhatásától.

- S ő?

- A gyermekszobában már arámnak tekintette magát.

- S később?

- Ah! Sebestyén halála után néhány hét múlva tiltva volt házukba lépnem.

- De azért beszéltetek együtt? S ő megújítja hűségi esküjét?

- Sára engedelmes leány.

- De, remélem, egyszersmind szavához hű.

- Ő sohasem kötelezte le magát nekem. Viszonyaink közt fölösleges volt az eskü és ígéret. "Nőj egy kissé hamarabb, leányom, hogy hazatérésedkor egyenesen az oltárhoz vezethessen Kelemen bátyád", ez volt Sebestyén úr búcsúszava, midőn jegyesemet Bethlen Istvánné kocsijába emeltem. Hat hónap telt el, s megint a szentléleki várkastély tornáca előtt állott Bethlen Istvánné címeres hintója. Későbbre vártuk a grófnőt, mert sógorasszonyánál, kit férje, Zólyomi Dávid, a székelyek akkori fővezére Vásárhelyre vitt, néhány napot akart

tölteni. A kocsizörgésre senki sem mozdult a beteg Sebestyén úr karszéke mellől. Csak az én szívemet ragadta meg egy ellenállhatatlan sejtés, s elhagyva a szobát a tornácra rohantam. Az igazi szerelemnek biztos előérzete van. Mint mondtam, Bethlen Istvánné hintója volt, s a grófnő már a lépcsőn. Siettem tehát Sárát is kiemelni. Leírhatatlan szépségű hajadon támasztá karjaimra kezét. Az én kedves kis mátkámból fél év alatt nagyleány lett, sóhajtam bámuló elragadtatással. Elpirult és lilíomhalvánnyá lőn. Ajkán egy mosoly repült el, szeméből egy könnycsepp hullott kezemre, meleg és ragyogó - most is érzem helyét. Boldog voltam, bár apja betegsége miatt, melyről már a faluban értesült, bánat borongott Sárám arcán. Ó, mily hiúk reményeink! Amely nap apja sírgödréhez vezettem a leányt, más esetben talán oltárhoz viszem vala. S most...?

Kelemen félbeszakítja szavait, hogy, mint férfihoz illik, indulatain uralkodhassék.

- S most - közbevágott Mihály -, ha tovább is ingadozol, szép jegyesed számára a kárpitos és rózsafából kirakott menyasszonyi ágyat a vén Haller Péter készítteti el. A kárpitfákra pajkos Ámorkák lesznek vésve, s vigyorgón fognak a kárpitlepel mögé és a férj redős arcára tekinteni.

- S Tarnócziné Haller Pétert választotta vőül? - tudakolá János.

- Alighanem azért ment Szebenbe - sóhajtotta Kelemen.

- És Haller vén?

- Tudod, hamar ütötte meg az idő dere; különben csak apród volt, midőn engem a betűkre tanítottak - közbeszólt Mihály bátya.

- S jelleme rossz hírben áll-e?

- Azt nem mondhatnám, öcsém, de a lába köszvényes, s még tavaszonként is rókamálú dolmányt visel.

- Garázda, iszákos? - kérdé ismét János.

- Bár volna, öcsém, de sima és józan. Túl van gyalulva. Káromkodás helyett fohászkodik, s testvére névnapján is vizet vegyít poharába.

- Fösvény?

- Bizony, öcsém, nem dobja ki az ablakon pénzét. Egyszerűen él, kevés kíséretet tart, adóssága nincs, szóval Rákóczi György tanácsosa.

- S minthogy vén, ugye a féltékenységre nagy hajlama van? Bizonyosan sokat kíntaná nejét.

- Ki tudja, öcsém? Még senki se ragaszkodott hozzá, senki se csalta meg, nem volt oka senkit féltetni.

- Tehát érzéketlen ember?

- Öcsém, sírni láttam anyja temetésén. De ki nem sír olyankor? S miért kérded ezt?

- Hallani akartam - szólt János búsan -, kiért mellőzik Kelement, s kiért áldozzák föl Sárát! Mert van példa, hogy éltés férj mellett a nő elégtelt.

- De Sárának nem fog ám Haller Péter férje lenni, s ha te visszavonod szavadat, Kelemennel ketten raboljuk el. Minek hökkentél meg most? A reggel egészen más hangokat pengetél. Nem magad mondtad-e, hogy öcséd helyében lovadra ragadnád Sárát, mint Moldvában szokás, s otthon várnád be a szülék elkésett áldásait. A te nézeted, melyet Kelemennel közöltem, bírta őt azon ígéretre, hogy többé nem ellenzi régi tervemet.

- Menjünk! - kiáltá János fölindulással. - Én kész vagyok testvérem boldogságáért minden veszélyben osztozni.

Mihály magasra emelé a serleget.

- Üssük háromszor össze! - szólt. - Éljen a bátorság!... A szerelem!... A kéj, melyért kockáztatunk...

- S a mámor, mely után főfájást érzünk! - tévé hozzá János rezgő hangon, mosolyra vont arccal.

5

Nemcsak a szentléleki várkastélyban, hanem Szentlélek helységében is megfoghatatlannak tarták Tarnócziné nagyasszonyom elutazását és hosszas távollétét. Eddig mindig félt, hogy ha lábát a kapun kiteszi, tüstént fenekestül fölfordul az udvar. Eddig, midőn csak a szomszéd faluba is kellett mennie, három nappal előbb

már elkezdette a sopánkodást azon sok kár és hátramaradás miatt, mely otthon nem léteiben házát érni fogja. Megjósolta, hogy kedvelt tejesbögréjét Jutka bizonyosan eltöri, hogy az étékfogó, amint a tált hordozza, a legszebb kamuka abroszra zsírfoltot ejt, hogy a kertész a turbolyát bürök helyett az ágyásokból kigyomlálja, hogy a kukta csirke gyanánt a vén bóbitás kakast fogja megmelyeszteni, hogy a kopóknak a számtartó nem adja ki a zabkenyeret, hogy Vidrát vagy farkasgombával vagy egérkövel megéttetik, hogy a kulcsár az abroncs alatt megfűrja a hordót, hogy az udvari kovács hamis kulccsal fölnyitja a liszteskamarát, hogy az ispán napokig nem fog a mezei munkára gondolni, hogy a béres égő pipával dűl a kazal alá, hogy a szél kikapja a szikrát, és az egész belső takarmány meggyullad, hogy a perje onnan a pajtára fog repülni, hogy a pajtáról lángba borul a gabonás, hogy a gabonástól az istálló, legfőlebb csak a cserepes várkastély marad épségben. De ez is mit használ, ha az általános zavar alatt a részeg várnagy csavargókat bocsát az udvarba, kik minden zárt fölvernek, s azon boldogtalan hitben, hogy egy szegény árva özvegynél rejtett kincset lehet találni, még a szobapadlást is kifeszégetik!

Eddig Tarnócziné nagyasszonyom a jóslatoktól, melyek elméjében tolódtak, visszarettenve, befogott lovait néha ismét kifogatta, vagy ha útra indult, mindig hamarább tért haza, mint mondá.

Most azonban kocsiba ülésekor zsémbelt és jövendőlt ugyan egy keveset, de ámbár a távol fekvő Szebenbe ment, nem azért mérgeződött, hogy miért vannak hát befogva a lovak, hanem hogy miért nem sietett eléggé a kocsis.

Aztán a belsőleányak öt, az ispánnak hat, a várnagynak hét napot mondott visszatérése idejéül, minélfogva Jutka másnap éjjelre, a külső emberek pedig legfőlebb harmadnap délre méltán félhettek érkezésétől, s mégis már negyedik hétre fordult az idő, anélkül hogy Tarnócziné hazajött volna.

- Egészen megváltozott a nagyasszony, bizonyosan halálát érzi - ez okoskodásban lelt az udvari személyzet a történetek magyarázatára kulcsot, s voltak olyanok is, kik már a fekete szélű és pecsétű levelet minden percben várták.

Csak a szentléleki plébános, ki legnagyobb ellenségének gyönge oldalait legjobban ismerte, nem csodálkozott a várkastély asszonyának sem gyors távozásán, sem hosszas késésén. Szerinte kapzsiság, cselszövés és képmutatás röpitte ki vackából a vén Tarnóczinét, mégpedig oly ellenállhatatlan csáberővel, hogy ha kocsin nem nyargalhat Szebenbe, a legelső holdvilágos éjfélkor piszkafán lovagolt volna oda.

Mi szelídebben ítélünk ugyan a szentléleki várkastély asszonyának jelleméről, de mégsem titkolhatjuk el olvasóink előtt azon adatokat, melyeket az ő rögtöni és szokatlan távozásának indokai felől a tisztelendő úr - mint mondá - hiteles kútfőkből merített.

Tarnóczinének pénzkövetelése volt egy szebeni kalmáron, ki a pör folyama alatt őt uzsoráskodással vádolta, mi ha bebizonyul, a nagyasszony tekintélyét saját hittársainál, kik vallásosságáért bámulták, megingatta volna.

Szükségessé lőn tehát vagy a kalmár száját bedugni, vagy a bírák jó véleményét megnyerni.

Továbbá Haller Péter öccse, Gergely, kinek néhai hitvese Tarnócziné testvére volt, szélhűtésben meghalt, mégpedig magtalanul. E szerencsétlenség a szentléleki várkastély asszonyát rendkívüli tevékenységre izgatta, azon fényes kilátások miatt, melyek belőle eredhetnek. Mert a szelíd Haller Péterrel a boldogult Gergelyné hozományának kiadása iránt, minden ellenkövetelések és függőben levő keresetek ellenére - most könnyen egyezhetett. Rég táplált vágyát is Sára férjhez adására nézve a véletlen halál elősegíté, minthogy már Haller Péternek kellett öccse helyett a család számára fiörökösről gondoskodni, ha tudniillik nem akarja temérdek vagyonát oly mellékágra szállítani, mely az ő házával három nemzedék óta nyílt ellenségeskedésben élt.

Tegyük még hozzá, hogy a szentléleki plébános nézete szerint - Szebenben Tarnóczinéra a foglalatosság mellett mulatság is várt. Mert Szeben lelkipásztorai a városban naponként terjedő romlottságot szívökre vevén, elhatározzák azon szigorú fegyelmet, melyet elődeik a hitújítás kezdetekor gyakoroltak, ismét életbe léptetni. Főként egy Wittenbergából érkezett híres és buzgó szónok, kit az elaggult nagypap káplánává nevezett ki, irtóháborút indított a némberek gyöngeségei, tévedései és bűnei ellen. Amely férj megengedte nejének a kendőzést és piperét, számíthatott a legközelebbi vasárnap oly célzásokra, melyek büszkeségét porig alázták, s ha az egyházi tanács tagja volt, még helyét is könnyen kockáztathatá.

Amely özvegy híre gyanúba jött, a legelső vizitáció alkalmával nyomozás és egyházi fenyíték alá esett. S a szebeni közönség a templomkövetésnek szívrendítő látványát is sokkal többször élvezé, mint magára a közerkölcsiségre nézve kívánatos vala. E szigor megalapította a fiatal káplán tekintélyét, s a fejedelem udvari káplánja nemegyszer mondá, mégpedig mélyen sóhajtvá, hogy a Luther tanait követő Szeben maholnap oly szent várossá lesz, minő Kálvin igazgatása alatt Geneva volt; ellenben a tisztább hitet valló magyar kulcsos-helyek s különösen Gyulafehérvár lakosai Babilon minden bűneit kezdik utánozni.

Tarnócziné, a kegyes és szeplőtlen életű árva özvegy fél év óta vágyott hallani a szebeni nagy szónokot, s meg vala győződve, hogy bár németül nem tud, annak szép prédikációit szíve által érteni fogja. S hátha még egy templomkövetést is láthat! Minő elégtétel a nem jól védett erény számára, a bűnt vezeklés közt és közszemlére kitéve találni! Tarnócziné sokkal fásabb szívű volt, hogysem a meleg vért, kivált ha női ereken csergedezne, ne gyűlölje, s a kéjmámort, melyet ő sohasem érzett, kárhoztatta akkor is, midőn az az isteni és emberi törvények megsértése nélkül támadt. Hát még ha ellenkező eset fordult elő! - Mennyit tanulhatna Sára, az én hígeszű leányom, a derék szebeni káplánnak - kinek az Isten aranyozza meg száját még jobban - velős prédikációjából! Bizony, hasznos iskola volna számára ez az út, melyre az úr Jézus Krisztus segítségével most indulok. Hátha levetkezné rossz szokásait a szebeni nagy templom küszöbén, hátha az isteni tisztelet végével lelki ábrázatjának legalább egy vonása hasonlóvá válnék az ő boldogult atyjáéhoz! - Ily

fohászkodások szakadtak Tarnócziné ajkairól, midőn elindulása előtt a reggeli imát bevégezte, de mindamellett eszébe sem jutott leányát kocsiba ültetni s magával vinni.

Oly csodálatosnak látszott a nagyasszony e következetlensége, hogy a szentléleki plébános is csak sok fejtörés után tudta megfejtetni. Pedig az ok - mint a felötlő eseteknél szokott lenni - igen egyszerű volt.

Tarnócziné tudta, hogyha leányát a szerény és visszavonuló Haller Péter naponként látja, akkor a házasságból semmi sem lesz. Sára fiatal kora és hódító szépsége még a hiú agglegényeket is megdöbbené: annál inkább Haller Pétert, ki másokról sokat, magáról keveset tartott. S az is lehetetlen volt, hogy Péter hosszabb idő alatt ne tapasztalja, miként a nagyasszony anyai hatalmának igénybevétele nélkül a leendő ara, ha valahová nézni kell, inkább tekintene a széles világon minden érdektelen vagy unalmas tárgyra, mint éppen az ő elviselt s barázdáktól megszántott arcára. S Haller, ki ifjúkorában sem részesült a viszonzott szerelem örömeiben, annyira hozzászokott a rideg nőtlenséghez, hogy inkább nyugtatta volna fejét ágyvánkos helyett egy hideg és éles kődarabon, mintsem mellette a csipkés, puha párnákat, míg ő alszik, titkon hulló könnyek nedvesítsék. Szóval, a Tarnócziné által Sára számára kiszemelt férj érzékeny, vén férfiú volt, kit a nagyasszony jól ismervén, előbb hitegetni és bebonyolítani akart, s csak miután ez megtörtént, miután Péter mint kérő lépett föl, akkor látta elérkezettnek az időt, hogy az anyai hatalmat egész eréllyel, egész korlátlansággal igénybe vegye. Sárának tehát otthon kellett maradni, de természetesen valakinek a fölügyelete

alatt, s így kérte meg a nagyasszony Naprádinét - néhai férjének nővérét - egy kedélyes levélben, hogy az ő távolléte alatt költözzék a szentléleki várkastélyba, s legyen Sárának második anyjává.

Naprádiné ijedtében kiejtette a nagyasszony levelét kezéből, s azon szorongás fogta el szívét, melyet még csak egyszer érzett, midőn tudniillik az egész faluval együtt a világ végét várta. S nem ok nélkül, mert nevezetes csodák történtek. Az udvaron az aprómarha bódultan kezdett nyargalni, visítani, röpködni. A lovak legelőiket odahagyván, fölemelt nyakkal, kitágult orral, nyerítve, szagolva és sörényeiket rázva rohantak az istállóba. A fellegtelen égen a nap arca elszederjesedett, mintha szélhűdés érte volna. A láthatárra pedig szürkület borult, árnyékos és fakó, a vigasztalás nélküli estve rögtönzött homálya, a mosolygó délután közepében. E rendkívüli tények a természet bomlására mutattak ugyan, s Naprádiné a nap tartóssága iránt nem volt többé oly szilárd véleményvel, mint régen; sőt néha még azt sem hitte lehetetlennek, hogy a föld egyszer csak kellő világítás nélkül hagyathatik, s az emberek kénytelenítve lesznek nappal is meggyújtott lámpával járni, de bár a szép úrnő mindennemű csodára elkészülve volt, arra álmában sem gondolhatott, hogy Tarnócziné valaha Sárát reá bízza, holott tőle eddig inkább féltette, mint a ragálytól.

S igazán szólva Naprádiné - született Tarnóczi Judit - az engedékeny erkölcsbírák véleménye szerint is hivalkodó és hiú nő vala, kit gyúlékony szíve könnyelműségre, élénk képzelődése kalandori ötletekre, nemes alapú, de ábrándokra hajló kedélye a bevett szokások és az illem

szabályainak megsértésére akárhányszor csábított. A világ Mikes Mihállyal való viszonyát sem tartá egészen gyanún kívül esőnek. Beszélték, hogy Naprádi utolsó napjaiban igen féltékeny férjjé kezdett válni, s minden jószomszédság mellett sem bánta volna, ha házát Mihály úr ritkábban látogatná meg. Arról is suttogtak, hogy a még mindig szép nő az özvegyi gyászt hamar elvetette, s vissza sem tekintve a még friss sírhantokra, táncolva ment volna az oltár elébe, ha Mikes Mihály csak kisujját is nyújtotta vala a kézfogóra; de a szeleburdi úr Naprádi halála után komollyá lőn, s annyiszor dícsérte a néhai férj szép tulajdonait, hogy látszott, miként azok ellenében több tisztelettel, mint versenyzési vággyal bír. Az özvegy - a mendemondák szerint - ingerültté lőn a különben udvarias szomszéd megváltozott modora miatt, és semmit próbálatlan nem hagyott, hogy azt ismét a régivé alakítsa. Fölrakta ékköveit, s díszesebb öltözetben járt, mint a gyulafehérvári palotahölgyek; de ekkor Mihály úr az egyszerűséget kezdé bámulni, s merengő elragadtatással tekintett a falon Ábrahám pátriárka nejére, ki befűzött váll és papucs nélkül ment a kútra vizet meríteni, bár sejdíté, hogy ott egy fényes szárnyú angyallal fog társalgni. Naprádiné mint eszes nő hamar észrevette: mit néz Mihály a falon. S másnap csaknem Ábrahám pátriárkáné mezében hagyá magát véletlenül meglepetni, de már ekkor a külön udvarló a szoba másik falán a bársonyköntösű Séba királynéra veté szemét, s csodálkozott, hogy a bölcs Salamon miért nem kérte meg tüstént a gyémántos és drágagyöngyös szép asszony kezét. Szóval az özvegy most ritkábban tudta Mihály úr ízlését eltalálni, mint férje életében, s ily helyzet minden más nőt vagy bosszúra vagy megvetésre bírt volna; azonban a galambszívű Judit a

haragra igen szelíd, a lemondásra igen makacs volt, és állhatatlan eszű szomszédjának bánásmódja csak annyit változtatott rajta, hogy a boldog szerelemről írt verses munkákat ritkábban olvasta, s egész éjeken át oly szomorú történeteket tanult be könyv nélkül, melyekben a kegyetlen lovagok halálra keserítették szerelmeseiket, s csak akkor vették észre, hogy hibát követtek el, midőn már késő volt.

Nem fűzöm tovább a Naprádinéről keringő híreket, melyeknek ha századrésze is igaz, megfoghatjuk álméltkodását, midőn a nagyasszony anyahelyettségé nevezte ki. Eddig a szentléleki várkastély kapuja majdnem el volt csukva előle, s most hízelgő szavakkal hívták meg az ott lakásra. Eddig Sárának beszélni is alig volt szabad vele, s most az ő tanácsai szerint kelle magát viselnie.

A szép özvegy a várkastélyba indulása előtt tízszer is elolvasta Tarnócziné levelét, s végre ragyogó arccal így sóhajtott föl: - Már azt is hiszem, hogy sógorasszonyom maga kínálja meg Mikes Kelement Sára kezével. Ah, de az mégis sok volna! Talán csak annyit óhajt, hogy az ő nyílt beleegyezése nélkül legyenek boldogok, s maholnap Kelemenhez egy vén cigányné fog sompolygani, és tenyeréből annyi szerencsét jósol, ha Sárával titkon megesküszik, hogy a szerelmes ifjú leányrablóné lesz, s csak az első keresztelekor kezdjük sejteni, miként a cigányné, ki Sára anyját rászedte, a Sára anyja volt. Olvastam én ennél furcsább történetet is. A makacs asszonyok sokszor játszották csellel ki esküjüket, melyet megszegni a világ miatt szégyelltek. Annyi bizonyos, hogy Tarnócziné nem hívott volna házába, ha a Mikes

családdal ki nem akarna békülni. Hiszen ő tudja viszonyomat Mihállyal, ámbár Isten látja, hogy nincs mit tudjon róla. Ah, Mihály is csakolyan, mint a többi férfi. Míg nem valék özvegy, minden szépet elmondott rólam, s most nem akar ismétlésekkel többé untatni.

Judit, ki a nagyasszony távozása után fél nappal érkezett meg, Sebestyén temetése óta csak egyszer látta Sárát, s akkor is alig egy percig.

Mihelyt tehát kocsijából a tornácra lépett, a második anyákhoz méltó, hideg, de jóakarátú arckifejezésre szedte össze vonalait, s egy körmönfont mondatra is elkészült, melyben említendő vala, hogy sok dicséretet hallott kedves unokahúga szerénysége, jámborsága, helyes magaviselete s mindazon ritka tulajdonai felől, melyek a mostani romlott világban, csak egy oly példás életű anyának, milyennel az ő kedves unokahúgát az Isten megáldotta, gondos felügyelete alatt képződhetnek ki valódiilag, s még így sem mindenkor. Judit bizton hitte, hogy e nyilatkozat által, mely sok főtörésébe került, nemcsak új jogaiba, de a leány szívébe is szilárdul behelyezi magát, s tőle kitelhető méltósággal haladott a nagy középajtó felé, midőn az hirtelen felnyílt, s egy könnyű, nevető alak repült karjai közé, megcsókolá homlokát, arcát, ajkait, s oly édes, csengő hangon üdvözlé a rég várt "nagynénikéjét", hogy a jó Judit szótlan elragadtatással tartá átölelve azt a lényt, ki ha a legaranyosabb fellegből repült volna alá, akkor sem lehetne sokkal ragyogóbb és költőibb.

- Mily szép vagy, Sárám! Mily búbajos hajadonná váltál! Istenem, mily szép vagy! - ismétlé Judit tízszer is, meg levén győződve, hogy elkészített hosszú szónoklatát mondja.

Sára elpirult és nevetett: Juditnak örömkönny csillogott szemében, s irigység nélküli bámulattal nézett unokahúgára, mint a művész által rajzolt oltárképre.

- Hadd szorítsalak ismét karjaim közé, Sára. Ej! Milyen szép vagy! Apád deli férfiú volt; anyád, virágzó korában, még kegyessége mellett is magára vonta a lovagok szemét; de te... mit is mondjak... ezer szerencse, hogy nem vagyok fiú, mert az én szegény parányi eszemet egy tekintetteddel kiigéznéd fejemből.

Sára éppen azon években, melyek alatt egészen kifejlődött, senkitől még nem hallá, hogy szép. Bethlen Istvánné udvarában csak növendék leányka volt, kiről a vendégek sugdosva beszéltek el egymásnak, miként valaha nagy zavart fog a férfiszívekben okozni. E halk megjegyzésekből juthatott füléhez valami hízelgő nesz, mely keblébe csempészhette a hiúság pillanatnyi incselgéseit; de hazaérkezése óta anyjától mindig csak arra volt figyelmeztetve, hogy arca egészen eltorzul, ha mosolyog és faképnél nem egyéb, ha komoly akar lenni. S Mikes Kelemen, ki róla egészen más véleményben volt, a háztól el lévén tiltva, csupán a szomszéd erdő fáinak sóhajtozhatá, hogy az ő kedvese bájosabb a tündérek királynőjénél is; de már Rákóczi György korában rég vége volt azon regényes világnak, melyben a csevegő madarak megtanulták és továbbfecsegték az ábrándozó ifjak

nyilatkozatait, s melyben a hű galamb és a merész sólyom jobb szerelmi posta volt, mint most némely bérruhába öltözött tigris. Sára tehát legfeljebb a vén pórnőktől, kiket betegségekben ápolt, hallott magasztaltatást, de ezek jámbor egyszerűségükben mindig angyalnak nevezték őt. S ki ne tudná, hogy az ily cím inkább a jó szív, mint a szép arc illetéke? Szóval kevés hajadon vala külsőjére nézve csupán saját véleményére úgy utasítva, mint ő, s még kevesebb, ki hasonló külső mellett szerényebb véleményt formált volna önmagáról. Ennélfogva elpirult ugyan, midőn nagynénjétől először is azt hallá, hogy szép, de az ismételt dicséreteket, a bámuló arkifejezést és hangot, melytől Naprádiné hamar megválni nem bírt, oly furcsának, oly mulattatónak vélte, hogy állhatatosan hívé, miként "nénikéjében" kedves kötekedőre talált, ki csodálatra méltó komolysággal tud tréfálni, s kinek magasztalásait csak egy kába gyermek vehetné valónak, de érett eszű leány nem; pedig ő már rég az, mert tizennyolcadik évét is betölté.

6

Naprádinével egészen új világ költözött a várkastélyba.

A skatulyák és bőrös ládák, melyeket egy társzekér hozott, többnyire hivalkodásokra való dolgokat csempészték a szemérmes szobákba, hol minden bútor a nagyasszony rideg kedélyét tükrözte vissza, s hol az egyetlen valódi tükörre Sebestyén úr halála óta fekete fátyol volt borítva. Még aznap elkezdődött tehát a kipakolás, s előre képzelhető vala a nagy különbség, mely a háztartástól kezdve a legcsekélyebb jelentőségű szokásokig,

mindenben mutatkozni fog. Judit levendula-, jázmin- és rózsavízzel töltt pélkéket, bőrfinomító pépet s a kendőzés magasabb művészetére vonatkozó eszközöket és anyagszereket rakott azon szűz asztalra, mely Sára titkosabb kecsseinek volt ártatlan tanúja, s melyen a virágserlegen, egy tiszta vízzel megtöltött régi ezüstmedencén, egy kevés háziszappanon, egy hibásan annak nevezett acéltükröcskén, és a haj rendbe hozására okvetetlenül szükséges tárgyakon kívül soha semmi más nem foglalt helyet.

Sára figyelemmel, de meglepetés nélkül segített Judit körül. Látszott, hogy a pipere rejtelseibe csakúgy be van avatva, mint bárki, s nagynénje, ki unokahúgának e jártasságát hamar észrevette, óvatosabban kezdé előszedni a kézitáska apró rejtelseit, s némely bájszert, mely talán a leghatásosabb volt, a keresgélő ujjak, Isten tudná miért, érintetlenül hagytak.

- Ki szokott, kedves gyermekem öltöztetni? - kérde Naprádiné, azon kecses elbágyadással, mely neki kiválóan jól állott, megszakítván a rakosgatást.

- Jutka fonja be a hajamat - válaszolta Sára egyszerűen.

A fölemlített haj, csillámos és túlgazdag aranyszőke volt. Ha kibontották volna, hullámzó palástjával a térd hajlásáig eltakarná az eszményileg sudár és mégis ingerlő idomú, de csak középtermetű lányt; úgy pedig, amint most két ágra fonva s a kontynál magas fésűvel leszorítva és egy-egy fekete acéltörrel át volt szúrva, terhével fárasztani látszott a karcsú, finom nyakat. Judit szemeit a gyönyörű hajzatra